

לך לך

פרק יד

פרשיה 19 (פרק יד) - אברם, לוט ומלחמת המלכים

- (א) ויהי בימי אמרפל מלך שנער אריוף מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים. (ב) עשו מלחמה את ברע מלך סדם ואת ברשע מלך עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבויים ומלך *בלע היא צער*. **צער הוא בלע (?)** (ג) כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח.
- (ד) שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש *עשרה שנה מרדו. **ובשלש (כמה)** (ה) ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים. (ו) ואת אחרי בהרם שעיר עד איל פארן אשר על המדבר. (ז) וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש ויכו את כל שדה העמלקי וגם את האמרי הישב בחצצן תמר.
- (ח) ויצא מלך סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך צבויים ומלך בלע הוא צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים. (ט) את כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוף מלך אלסר ארבעה מלכים את החמשה. (י) ועמק השדים בארת בארת חמר וינסו מלך סדם ועמרה *ויפלו שמה והנשארים הרה נסו. (יא) ויקחו את כל רכש סדם ועמרה ואת כל אכלם וילכו. (יב) ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם וילכו והוא יושב בסדם.
- (יג) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשפל ואחי ענר והם בעלי ברית אברם. (יד) וישמע אברם כי נשפה אחיו וירק *את חניכיו ולידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד דן. (טו) ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק. (טז) וישב את כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים ואת העם. (יז) ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהכות את כדר לעמר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק המלך.

(יח) וּמִלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם וְיֵינִין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן.
 (יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְהַ שְׁמַיִם וְאָרֶץ.
 (כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיד בִּיָּדָךְ וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִפֶּל.
 (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סֹדִם אֶל אַבְרָם תָּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהִרְכָּשׁ קַח לָךְ. (כב) וַיֹּאמֶר
 אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סֹדִם הֲרִימְתִּי יָדִי אֶל יְהוָה * אֵל עֲלִיּוֹן קִנְהַ שְׁמַיִם וְאָרֶץ. (כמה)
 (כג) אִם מִחוּט וְעַד שָׁרוּף נָעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי
 הֶעֱשֵׂיתִי אֶת אַבְרָם. (כד) בְּלָעַדִּי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֵה אֶשְׁפֹּל וּמִמָּוֶה הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם.

ביאור פרשיה 19 (פרק יד) – אברם, לוט ומלחמת המלכים

פרק יד הוא חידתי באופיו, בעיקר בשל סיפור המסגרת אודות מסע המלחמה של ארבעת המלכים המסתוריים. ההקשר המיידני של הפרק הוא איזכורם של לוט וסדום בפרק הקודם, כך ששבייתו של לוט כאן מצטיירת כעונש, אך המשך הסיפור על לוט וסדום (פרקים יח-יט להלן) המתאר את לוט בסכנת חיים מצד אנשי סדום נראה כמתעלם מכל המתואר כאן. הקשר רחב יותר ניתן למצוא בדברים ב, שם מתוארת השמדת חלק מהעמים המוזכרים כאן כהכנה לירושתם על ידי בני לוט ועשו, אם כי ההתאמה אינה מלאה ואף סותרת לעיתים, וסתירות דומות נמצאות גם בגרסת ס"כ לתולדות עשו בפרק לו להלן.

רמזים שונים בסיפור, ובראשם הדמיון הרב לסיפור דוד וצקלג (שמ"א ל), מצביעים על כך שמקורו של הסיפור בימי דוד, אז התבקש לתאר את אברהם כלוחם עז (בניגוד לדימויו הרווח בבראשית), ש'כובש' ברגליו את כל עבר הירדן ומגיע עד איזור דמשק = ארם. לא זו בלבד, אלא שהוא מקבל ברכה אלוהית מפי מלך שלם = ירושלם, בדומה למפגש בין ארונה לדוד (שמ"ב כד). אם כך, הסיפור נערך על בסיס מסורות עתיקות אודות השמדת ענקי עבר הירדן בידי קואליציה של מלכי קדם אגדתיים – כל זאת כדי להעניק לגיטימציה בדיעבד לכיבושי דוד בעבר הירדן ובארם ולהציג אותו כממשיך דרכו של אברם העברי. ההנחה המקובלת שהעריכה היא משל ס"י (למרות מספר ביטויים שאינם אופייניים לו), אך אין לכך משמעות רבה מבחינת פרשנות הפרק.

(א) אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר... אין תיעוד היסטורי ידוע לדמויות האלו או לשליטה כלשהי שהיתה להם על ערי כנען. נראה כי סיפור המלחמה נועד במקורו להסביר לקורא הישראלי כיצד הושמדו הענקים בעבר הירדן, ולשם כך הוכנסו לסיפור דמויות בדויות של מלכי קדם מאיזורי האימפריות הגדולות המוכרות לקורא. (ב) וּמֶלֶךְ בָּלַע הָיָא צַעַר

לפי נה"מ זוהי הערת הסבר לשינויו העתידי של שם העיר בסיפור לוט (יט, כ-כב). לפי הצעת התיקון הכוונה ששמו של מלך צוער היה בלע (כשמו של מלך אדום "בַּלַע בֶּן בְּעוֹר" – לו, לב). (ג) הוא יָם הַמֶּלֶח הערת הסבר נוספת שנועדה להעניק לסיפור רושם עתיק, כביכול ים המלח עוד לא היה קיים אז. (ה) רַפָּאִים ... הַזּוּזִים ... הָאִימִים עמי ענקים בעבר הירדן, שלפי ס"ד אכן הושמדו בימי קדם (דברים ב, י-יא; כ-כא). (ו) וְאֵת הַחֲרִי בְּהֶרְרָם שְׁעִיר לִפִּי ס"ד בני עשו הם אלו שהשמידו אותם (דברים ב, יב; כב), ואילו לפי ס"כ נראה כי הם התערבו בבני עשו (פרק לו). (ז) שְׂדֵה הָעֲמֻלָּקִי לִפִּי ס"כ (לו, יב) עמלק היה מבני עשו וטרם נולד אז. (ט) אֵת כְּדָרְלָעֶמֶר ... אֲרַבְּעָה מְלָכִים אֵת הַחֲמִשָּׁה החזרתיות וההדגשה נועדו לשוות רושם ניסי של נצחון המעטים את הרבים – אך ייתכן שהקורא הקדום היה מודע לכך ש'מלך' כנעני אינו אלא ראש כפר, והכתוב מבקש לשים ללעג את מלכי ערי הכיכר על יומרתם. (יב) וַיִּקְחוּ אֵת לוֹט וְאֵת רַכְשׁוֹ בֶּן אָחִי אַבְרָם ... הפסוק הוא מעין העתק של קודמו שנוסף לסיפור המלחמה כדי לקשור אותו לסיפורם של אברם ולוט, ומכאן גם המבנה התחבירי ה'שגוי' שלו. (יג) לְאַבְרָם הָעֶבְרִי מבני עבר, אבי העברים (ראו י, כא). כינוי ייחודי זה נועד גם הוא להעניק לסיפור רושם עתיק, כאילו מקורו בתיעוד חיצוני (ראו מ, טו). בְּעָלִי בְרִית מונח משפטי המציין התחייבות הדדית (ראו נחמיה ו, יח). (יד) וַיִּרַק אֵת חֲנִיכָיו לִפִּי הַגֵּרֶסָה "וַיִּדָּק" הכוונה שספר אותם (וכך תרגמו השבעים), ומספרם היה שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הדיוק במספר מעיד כי היתה לו משמעות מיוחדת לקורא הקדום, ואכן מספר זה מופיע בעקיפין בכתובת מצרית קדומה ואף באיליאדה היוונית. מבחינה מתמטית, 318 הוא סכום המספרים הראשוניים שבין 7 ל-49 (וראו ו, ג). יְלִידֵי בֵּיתוֹ ביטוי אופייני לס"כ, כנראה הסבר של העורך למילה היחידאית "חֲנִיכָיו". (יז) עֶמֶק הַמֶּלֶךְ מקום המוזכר ביחס לאבשלום בן דוד (שמ"ב יח, יח). (יח) וּמִלְכֵי צָדֵק מֶלֶךְ שָׁלֵם ... פסוקים יח-כ קוטעים את הרצף הסיפורי, והכללתם כאן מהווה תוספת 'דוידית' לסיפור בעלת משמעות כפולה: (1) מלכיצדק מוזכר במזמור קי בתהלים בהקשר של מלחמות דוד באויביו, והשם 'צדק' הפך לכינוי של ירושלים (ישעיהו א, כו ועוד). (2) שלם מוזכרת כמקבילה לציון, היא ירושלים, במזמור עו (אך ראו להלן לג, יח), וגם שם ההקשר הוא מלחמתי. לְאֵל עֲלִיּוֹן אֵל היה ראש האלים הכנעניים, ו'עליון' הוא אחד מכינויו. קִנָּה יוצר (ראו ד, א). (כ) מִגֵּן נתן (הושע יא, ח; משלי ד, ט). וַיִּתֵּן לוֹ אברם למלכיצדק. מַעֲשֵׂר מִכָּל וכך נקבע תקדים לקדושתה של ירושלים כמקום אליו מביאים מעשרות לכהנים. (כב) הָרִימְתִּי יָדִי לשון שבועה (ראו שמות ו, ח). אֵל יְהוָה אֵל

עֲלִיּוֹן שֵׁם ה' נראה כתוספת מאוחרת. לפי נוסח המסורה, ס"י הוסיף במכוון את שם ה' בדברי אברם (שלא כמו בדברי מלכיצדק) כחלק ממגמתו לראות באברם כמי שקרא בשם ה' בארץ. (כג) **מַחוּט וְעַד שְׂרוֹף נֶעַל** חוט הוא ה'עקאל' הקושר את הכאפייה, ומשמעות הביטוי היא כמו 'מכף רגל ועד ראש'. ס"י מביע במרומוז את שיפוטו השלילי אודות סדום על ידי הסתייגותו של אברם מלקיחת הרכוש, בניגוד להסכמתו בסיפור פרעה (יב, טז). (כד) **בְּלִעְדֵי בָּל עָדִי** = חוץ ממני, כלומר איני צד בעניין זה (מא, טז). **וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים...** וכך פסק גם דוד ללוחמיו (שמ"א ל, כה).

הערות נוסח לפרשת לך לך

קיצורים לשמות עדי הנוסח (לפי א"ב)

- אר' – תרגומים ארמיים שונים (אונקלוס, יונתן|ירושלמי).
- היר' – הירונימוס
- וו' – וולגטה (התרגום הלטיני לתורה)
- וט"ל – וטוס לטינה ("הלטיני הישן" – תרגום לטיני של תרגום השבעים)
- כ"י – כתבי יד של המקרא מימי הביניים. יודגש כי מדובר בכתבי יד יהודיים לכל דבר, לעיתים עם ולעיתים בלי ניקוד
- ל"ב מידות – [ברייטא דל"ב מידות](#) (מידות ט, יא, כ – וראו מאמרו של [מנחם מבש"ן](#))
- סב' – סבירין. עדות המסורה על גרסה אחרת (מוטעית לדעת חכמי המסורה)
- סיר' – סירו-הקספלה ([Syro-Hexapla](#)), התרגום הארמי-סורי לשב' בהקספלה)
- פש' – פשיטתא (התרגום הארמי-סורי לתורה)
- קו' – מגילות קומראן ומדבר יהודה, ללא ניקוד
- שב' (שב' כ"י) – תרגום השבעים היווני (או חלק מכתבי היד שלו)
- שב' או' + [BHS] = כך מופיע ב-BHS, אבל לא במהדורות האינטרנט של שב' או'
- שו' (שו' כ"י) – הנוסח השומרוני של התורה (או חלק מכתבי היד שלו), ללא ניקוד
- תורתו של ר"מ – לפי מאמרו של ד"ש לוינגר "[ספר תורה שהיה גנוז](#)"..., המציג שני נוסחים, ללא ניקוד
- תיקו"ס – תיקון סופרים. עדות חז"ל על נוסח חלופי ('אמיתי' או אפשרי) ששונה מסיבה תיאולוגית ("מפני הכבוד")
- תר' – כמה תרגומים
- עדי נוסח נדירים: אתיו' – תרגום אתיופי, סומ' – סומכוס, עב' – "העברי" ($\epsilon\beta\rho'$ = התעתיק העברי באותיות יווניות של אבות הכנסיה), עקי' – עקילס, תאו' – תאודוטיון
- [שם תרגום] + ? = ספק האם זה אכן הטקסט שעמד לפני התרגום

קיצורים להערות פרשניות (לפי א"ב)

- אי"נ = 'איש נעמי' (הגו סיגים)
- ארליך = א"ב אהרליך (מקרא כפשוטו)
- גלו' = גלוסה (הערת הסבר שנוספה לפסוק)
- דיטו' = דיטוגרפיה (הכפלה של אות מפני הדומות)
- הומ' = Homoioarchton = (השמטה מחמת התחילות) או Homeoteleuton (השמטה מחמת הסופות)
- הפלו' = הפלוגרפיה (השמטה של אות מפני הדומות)
- הרמו' = הרמוניזציה, נטיית עדי נוסח להתאים ניסוחים בין פסוקים מקבילים
- טו"ס = נ"ה טור-סיני (ספרים שונים)
- כפ"ג – כפל גרסה (נוסחים חלופיים שהוכנסו כאחד לגוף הפסוק)
- רמ"ז = ר' משה זיידל (חקרי לשון)
- תיאור' – תיקון תיאולוגי ("מפני הכבוד")

בראשית יב ב	וְאֶגְדֹּלָה שְׁמִי וְהָיָה וְהָיָה בְרָכָה (?)
בראשית יב ג	...מִבְרָכֶיךָ וּמִקְלָלֶיךָ אָאָר (כולם)
בראשית יב ו	וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה עַד מְקוֹם שְׁכָם (שב')
בראשית יב יא	כִּי אִשָּׁה יִפֹּת מֵרָאָה אָתָּה אֵתִי (שו')
בראשית יב טז	וַיְהִי לוֹ צֶאֱן וּבָקָר וּמִקְנֵה כֶּבֶד מְאֹד וַחֲמָרִים וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וַחֲמָרִים וְאֶתְנַת וּגְמָלִים (שו')
בראשית יב יז	וַיִּנָּגַע ה' אֶת פְּרֻעַה נְגָעִים גְּדֹלִים וַרְעִים (שב')
בראשית יב יט	וַעֲתָה הִנֵּה אֲשֶׁתְּךָ לְפָנֶיךָ קַח וְלֶךְ (שב')
בראשית יב כ	וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ (שו', שב' – הרמו' מהפס' הבא?)
בראשית יג ו	וְלֹא נָשָׂא נְשָׂאָה אֹתָם הָאֶרֶץ (שו')
בראשית יג ז	וַהֲכִנְעֵנִי וְהַפְרִזֵּנִי אֲזִי יֵשֵׁב יִשְׁבִּים בְּאֶרֶץ (שו')
בראשית יג י	כִּי בָלָה כָּלֹ מִשְׁקָה (שו')

בראשית יג יח	בְּאַלְנֵי בְּאֵלֹן מִמְּרָא (שב', פש', וו' – וכן בכל מקום)
בראשית יד	- השב' מתרגמים רַכָּשׁ = סוט (ῥαπο) בכל הפרק, למעט בפס' יב – אולי בגלל הכתיב החסר שיכול להיקרא רַכָּשׁ (ראו מל"א ה, ח: "לסוסי ולרכש"). - הפש' גורסת "עמק השדים הסדמים" בכל הפרק – כנראה פרשנות.
בראשית יד א	וַיְהִי בַיּוֹמִי לִפְנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה בָּא אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר בְּדִרְלַעְמֶר מֶלֶךְ עֵילָם אֲרִיֹן מֶלֶךְ אֶלְסַר בְּדִרְלַעְמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתִּדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם (קו' [ארמית])
בראשית יד ב	וַשְׂמַבְדֶּד מֶלֶךְ צְבוּיִים (שו')
בראשית יד ד	וּבְשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ (קו', שו', פש', אר')
בראשית יד ה	וַיָּכּוּ אֶת הָרַפָּאִים (שו') וְאֶת הַזּוּזִים הַזְּמָזְמִים (סומ' – כדב' ב, כ) עֲזוּזִים (שב' = חזקים) בָּהֶם בָּהֶם (שו' כ"י, היר') בָּהֶם (שב', פש', וו') בְּהֶמָן (קו')
בראשית יד ו	וְאֶת הַחֲרִי בְּהֶרֶם בְּהֶרֶי שְׁעִיר (שו', שב', פש', וו')
בראשית יד ז	וַיָּכּוּ אֶת כָּל שְׂדֵה שָׂרִי הָעַמְלָקִי (שב', פש', וו')
בראשית יד י	וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ סָדִם וּמֶלֶךְ וַעֲמָרָה (כ"י, שו', שב', פש')
בראשית יד יב	וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט בֶּן אַחִי אַבְרָם וְאֶת רַכְשׁוֹ בֶּן אַחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ (שב')
בראשית יד יג	אַחִי אֲשָׁכַל וְאֶחָי עֲנָד רֶנָּם (קו') עֲנָרָם (שו') אֲוֹנָן (שב')
בראשית יד יד	וַיִּדְּקֵךְ אֶת חֲנִיכָיו (שו' – לשון ספירה, וכן בשב': ῥήθμηνσεν = ויפקוד)
בראשית יד יז	אֶל עֵמֶק הַשְּׁוֹהַ (שו')
בראשית יד כ	וּבְרוּךְ ה' אֵל עֲלִיּוֹן (שב' כ"י – כלהלן כב)
בראשית יד כב	הָרִימְתִּי יָדַי אֶל ה' (קו', שב', פש' – כלעיל יט-כ) אֱלֹהִים אֵל עֲלִיּוֹן (שו')
בראשית יד כג	אִם... וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לִי (שב', וו')
בראשית טו א	שָׂכַרְךָ הָאֲרָבָה מָאֵד (שו')
בראשית טו ב	וּבֶן-מֶשֶׁק בֶּן בִּיתִי, הוּא דְּמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר (שב' – הביטוי 'בן משק' מתורגם son of Masek = υἱὸς Μασέκ, וייתכן שהכוונה בן מֶשֶׁךְ = שם אומה (י, ב ועוד)
בראשית טו יא	וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם וַיֵּשֶׁב אֹתָם וַיֵּשֶׁב אֹתָם (שב')
בראשית טו יז	וַהֲנֵה תִנּוּר תַּמּוּר עֶשֶׂן (?) – כיואל ג, ג; שה"ש ג, ו: תימרות עֶשֶׂן
בראשית טו כא	וְאֶת הַגְּרָגְשִׁי וְאֶת הַחֲוִי וְאֶת הַיְּבוּסִי (שו', שב')
בראשית טז ה	חֲמִסְתִּי עָלֶיךָ (?)... יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ (שו' – בנה"מ נקוד על האות)

בראשית טז יג	אָתָּה אֶל בְּרָאִי (שב', וו' = הרואה אותי) הָגַם הַלֵּם אֱלֹהִים רָאִיתִי וְאַחֲרֵי רָאִי (?) – ראו בהמשך: בָּאֵר לַחֲי רָאִי)
בראשית טז יד	בָּאֵר לַחֲי רָאִי הַלֵּם רָאִיתִי (שב' – הרמו') הִנֵּה הִיא בֵּין קָדֶשׁ (תר')
בראשית יז ה	וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם (כ"י, שו')
בראשית יז יא	וְהָיָה וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית (כ"י, שו')
בראשית יז יד	אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשָׂר עַרְלָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא (שו', שב' – הרמו')?
בראשית יז טז	וּבִרְכָתִי אֶתָּה... וּבִרְכָתֶיךָ וְהָיְתָה וּבִרְכָתֶיךָ וְהָיָה לְגוֹיִם וּמַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנּוּ נָה יִהְיוּ (שב', פש', וו')
בראשית יז יז	הַלֵּבֶן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד אוֹלִיד (שו') וְאִם שָׂרָה הָבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד (?) – גלו'?)
בראשית יז יח	לֹא זֶה יִשְׁמַעְאֵל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ (שב')
בראשית יז יט	וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְהָיוֹת לוֹ לְאֱלֹהִים (שב' – כלעיל ז) וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו (כ"י, שו', שב', פש')
בראשית יז כד	בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעִי שָׁנָה שְׁנִים (כ"י, שו') בְּהַמְלוֹ אֶת בְּשָׂר עַרְלָתוֹ (שו')